

живуть у спеціальних лікарнях, інваліди, жителі притулків для невиліковно хворих (хоспісів). Їх утримання за останні 20 років зросло у 4 рази. Державі потрібно постійно вишукувати нові джерела фінансування, не збільшуючи при цьому податкового навантаження на населення. Для цього була створена програма Приватної Фінансової Ініціативи, коли держава почала залучати для виконання соціальних програм приватні компанії. У вигазі залишаються всі, в тому числі і платник податків. Однак, в цілому, лейбористи не змогли зробити справжню реформу системи охорони здоров'я, вони в більшості зберегли здобутки консерваторів і системи, яку створив ще лорд Беверідж.

Система охорони здоров'я Великобританії базується на „трьох китах”: вона фінансується з податку з прибутків всіх жителів Сполученого Королівства, Національна Служба Здоров'я (NHS) є державною і надає свої послуги безкоштовно, однак кожна людина має право на звернення до приватного лікаря. При всіх позитивних рисах британської системи охорони здоров'я, вона має ряд негативних сторін, зокрема потребує великого фінансування, існування „листів очікування” тощо. Держава активно залучає приватний капітал до будівництва медичної інфраструктури, продовжуючи програму консерваторів „Приватна Фінансова Ініціатива”, будуючи нові госпіталі і при цьому економлячи кошти платників податків. Все це дає свої позитивні результати і сприяє розвитку загальнодержавної системи охорони здоров'я.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА.

1. Сорокина В.Ф. Социальное обеспечение в Великобритании // Современная Европа. - 2002. - №1. - С. 58; 2. Спікер П. Соціальна політика: теми та підходи. - К., 2000. - С. 240; 3. Сорокина В.Ф. Социальное обеспечение в Великобритании // Современная Европа. - 2002. - №1. - С.59; 4. Семигіна Т. Соціальна політика у глобальному вимірі. - К., 2003. - С. 52-53; 5. Development in British Politics 6. - N.-Y., 2000. - P. 241; 6. Сорокина В.Ф. Великобритания: частная финансовая инициатива// Мировая экономика и международные отношения. - 1999. - № 1. - С. 92; 7. Britain 2001. The Official Yearbook of the United Kingdom. - London, 2001. - P. 185; 8. British Social Attitudes. The 17th Report. Focusing on Diversity. - London. - P. 25; 9. Семигіна Т. Соціальна політика у глобальному вимірі. - К., 2003. - С. 53.

О.А. Неприцький

ПРИДНІСТРОВСЬКИЙ КОНФЛІКТ: СПРОБИ ВРЕГУЛЮВАННЯ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Руйнація сталої системи міжнародних відносин часів існування блокового протистояння в умовах „холодної війни” призвела до загострення ряду конфліктів у Європі наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть. Однією із таких зон стала територія Придністров'я.

Придністровський конфлікт є важливим об'єктом нашої уваги з огляду на застосування зброї для вирішення територіального конфлікту в Східній Європі при безпосередній близькості від кордонів України. Наша держава входить до числа тих сторін переговорного процесу, які мають принципові державні інтереси у розв'язанні даного конфлікту.

Події у Придністров'ї привертають увагу політологів, істориків, економістів, оскільки ця сторінка історії ще не перегорнута і залишається спільним полем дослідження вчених різних галузей від історії до міжнародної економіки. Вивченню ситуації у Придністров'ї приділяється значна увага як у самому Придністров'ї, так і ряді зацікавлених країн Центрально-Східної Європи¹. Переважна більшість опублікованих досліджень висвітлюють події із політичної, а не історичної точки зору. Залишається достатньо широке поле для історичного ретроспективного погляду на процес врегулювання конфлікту.

В даній статті автор має на меті висвітлити стан переговорного процесу щодо придністровського конфлікту на початку ХХІ століття, приділивши особливу увагу невдалим спробам реалізації плану ОБСЄ, запропонованого у 2002 році, і „плану Козака”, висунутого у 2003 році, що дасть можливість з'ясувати інтереси зацікавлених сторін і окреслити державницькі цілі України у врегулюванні Придністровського конфлікту.

Для виконання даного дослідження використані раніше опубліковані наукові праці, міжнародні правові документи, інтерв'ю політичних діячів, публіцистичні статті у пресі (у тому числі електронних ЗМІ) зацікавлених країн. Співставлення зовнішньополітичних інтересів суб'єктів міжнародних відносин, публічних виступів державних діячів і політичних лідерів, текстів міжнародних документів з дійсним розвитком ситуації дає можливість відновити історичний розвиток подій політичної гри навколо придністровського конфлікту на початку ХХІ століття.

Самопроголошена Молдовська Придністровська Республіка (ПМР), яку не визнала жодна країна, повстала внаслідок використання мовного питання (повернення Молдови до застосування

рідної молдавської мови та латинського алфавіту) російськомовною компартійною елітою у 1990-91 роках. На території Молдови було утворено і проголошено окрему державу на основі географічного і політичного виокремлення. Після цього, у 1992 році, було розбурхано збройний військовий конфлікт за участю російських військ “14-ї армії”, що базувалась в Придністров’ї. Припинення військових дій не зняло протистояння сторін, а п’ятисторонні переговори за участю представників Придністров’я, Молдови, України, Росії та ОБСЄ тривають вже понад 10 років і продовжуються по сьогодні.

Етнічне населення Придністров’я на 29% складають українці і стільки ж відсотків – росіяни. Молдовани становлять 33% населення². Придністров’я фактично є російським анклавом, що юридично належить Молдові. Тому Росія, відповідно до своєї позиції захисту всіх росіян у будь-якій точці планети, бере активну участь у Придністровському конфлікті. Після отримання влади комуністами в Молдові (Президент Молдови Володимир Воронін – лідер Комуністичної партії) у Кремлі сподівалися на швидке вирішення придністровського питання на принципах федералізації Молдови згідно російського миротворчого плану. А використання традиційного тяжіння лівих сил до Москви давало сподівання, що з Кремля можна буде керувати не лише Тирасполем, але й Кишиневом. Проте, як побачимо далі, російська влада переоцінила залежність молдовських комуністів від Кремля.

Переговори 1992-2001 року не дали розв’язання Придністровського конфлікту, а лише показали, що період невизначеності, при фактичному існуванні та юридичному невизнанні ПМР, може існувати непередбачувано довго. У середині 2002 року з’явилася нова ініціатива, що могла призвести до компромісу. 1-3 липня 2002 року у Києві зібралися експерти із Придністров’я, Молдови, України, Росії та ОБСЄ і запропонували план врегулювання конфлікту на основі федералізації Молдовської республіки. Документ було вироблено із подачі ОБСЄ. Це була платформа для знаходження точок дотику, у першу чергу, з Москвою.

Згідно запропонованої ініціативи, Молдова перетворювалася у двоскладову федерацію (Придністров’я і власне Молдова). На чолі мав стояти Президент. Законодавча влада – належати двопалатному парламенту. Державною мовою мала бути молдовська з використанням латинського алфавіту, але члени федерації могли запроваджувати свої офіційні мови (тобто, гарантувалося збереження російської мови у Придністров’ї).

Головним пунктом, що викликав незадоволення Москви (а відповідно, і Тирасполя) стала пропозиція введення до Молдовської Федерації, що мала утворитися, миротворчих сил під егідою ОБСЄ, а не Росії. Кремль прагнув зберегти контроль у регіоні і потребував часу, щоб виступити з контрніціативою мирного врегулювання. То ж Тирасполь офіційно заявив, що даний план може бути лише платформою для подальших переговорів.

На основі липневих домовленостей Президент Молдови В.Воронін подав наступну ініціативу і виголосив її 10 лютого 2003 року – створення нової конституції федералізованої Молдови, у розробці якої мали взяти участь і представники Придністров’я. Вихідними точками Воронін запропонував запровадження молдовської мови як державної і російської, як офіційної, на всій території країни, зберігаючи можливість у Придністров’ї користуватися російською мовою зі збереженням всіх прав російськомовного населення. Також підтверджувалося право Придністров’я на відокремлення у випадку зміни державного статусу Молдови. Малася на увазі можливість приєднання Молдови до Румунії. 14 лютого на даний план погодився Ігор Смірнов – Президент ПМР.

Ще через півроку з’явився новий план, підготовлений за дорученням Президента Російської Федерації Володимира Путіна, заступником голови адміністрації Президента Дмитром Козаком. Документ вийшов під назвою „Меморандум про основні принципи устрою об’єднаної держави” і 17 листопада був переданий до Кишинева, Тирасполя та посередникам – Україні та ОБСЄ³. У меморандумі йшлося про збереження федералізаційних засад існування майбутньої Молдови при підписанні окремого договору з Росією про розміщення на території Молдови на перехідний період до повної демілітаризації держави, але не пізніше 2020 року, стабілізаційних миротворчих сил РФ чисельністю не більше 2000 осіб (ст.18 Меморандуму). І лише після набуття сили даним меморандумом до нього могли приєднатися ЄС, ОБСЄ і Україна на умовах узгоджених зі сторонами договору (ст.19). Ігор Смірнов тут же виступив із власною пропозицією про підписання договору із РФ щодо перебування російських військ на території Молдови на наступні 30 років. Таким чином, розмістивши і узаконивши перебування своїх військ на території Молдови, Росія могла заблокувати будь-які євроінтеграційні чи євроатлантичні прагнення Молдови на найближчі три десятиліття.

Росії навіть вдалося досягти парафікації даного Меморандуму парламентом Молдови. Але стався політичний конфуз – в переддень підписання Плану (25 листопада 2003 року) Президент Республіки Молдова Володимир Воронін відмовився від підписання вже парифікованого документу,

зіславшись на передчасність, оскільки з Планом погоджуються не всі країни-члени ОБСЄ. На той час це підтвердив і головуючий в ОБСЄ Яаап де Хооп Схеффер. Російські ЗМІ та Тирасполь звинувачували у зриві підписання меморандуму всіх, хто хоча б теоретично міг бути причетним до цього: ОБСЄ, США, Румунію, ЄС, навіть Україну⁴.

Україна (поряд з Росією) є одним з гарантів дотримання миру в зоні конфлікту та посередником в переговорах. Стабілізація ситуації в Придністров'ї є надзвичайно бажаною для Києва. Це поліпшить криміногенну ситуацію в регіоні, зменшить контрабанду через ПМР на територію України, припинить потік нелегальних емігрантів у напрямку Румунії. (Офіційний Кишинів вважає, що саме за рахунок контрабанди втримується Придністровська адміністрація⁵. Таку ж думку підтверджують і інші, зокрема, закордонні джерела⁶.

Окрім України, із держав Центрально-Східної Європи, бажання сприяти стабілізації ситуації на берегах Дністра та включити об'єднану Молдову до процесів Європейської інтеграції, висловлювала Польща. Але в Тирасполі слова польського Президента Александра Кваснєвського про підтримку проєвропейської орієнтації Кишинєва та "розширення Європи" тлумачаться як "заклик до ліквідації молдовської державності та висунення територіальних претензій до інших держав"⁷.

Діяльність ОБСЄ у ПМР трактується як така, що спрямована на погіршення ситуації в Придністров'ї та є слухняним знаряддям в руках США, "за допомогою якого Вашингтон реалізує в Європі свою політику та стратегічні плани"⁸. В цих висловлюваннях Тирасполь не є самостійним. Придністровські діячі лише з традиційною, властивою радянській агітаційній машині міфотворчістю, передають думки та позицію Кремля. Зокрема, думку про роль ОБСЄ в Європі як "відбійного молотка, що загрожує Європі", висловив Голова комітету Ради Федерації з міжнародних справ Михайло Маргелов, який, окрім того, заявив, що "ОБСЄ створена як інструмент поліпшення стосунків між Заходом і Сходом, давно стала інструментом їх погіршення"⁹.

Провал даних переговорів з мирного врегулювання повернув ситуацію знову до нульової точки. Відмовившись від підписання Російського проекту Меморандуму, Володимир Воронін серйозно погіршив роль Росії в Придністровському конфлікті. Присутність там залишків озброєння та боєприпасів колишньої 14-ї російської армії демаскувала цілі Росії в ПМР. Згідно домовленостей на саммітах ОБСЄ в Стамбулі та Порті, Росія мала вивести зброю, відповідно, до 31 грудня 2002, а потім – 2003 років. Залишки російських озброєнь розглядалися іншими країнами як військова присутність Росії в ПМР всупереч взятих Москвою на себе зобов'язань. (Недивлячись на те, що особовий склад Оперативної групи російський військ (колишньої 14-ї армії) було виведено, і залишилася лише охорона складів зі зброєю), про що і було нагадано на засіданні Ради Міністрів країн-членів ОБСЄ в Маастрихті 9 грудня 2003 року, але не прийнято жодного іншого рішення. Це означає, що для Росії залишився попередній термін виведення своїх озброєнь до 31 грудня 2003 року, який вона прострочила, чим порушила міжнародні домовленості.

Така неквапливість Росії у виведенні збройних сил із Придністров'я свідчила, що РФ сподівалася, якщо не зберегти свій вплив на всій території Молдови, то хоча б втримати за собою ПМР. Офіційний Тирасполь, який є фактично речником кремлівських настроїв, наголошував на недовговічності миру у Придністровському конфлікті¹⁰ і продовжував утримувати напругу, стверджуючи, що "будь-які спроби порушити встановлену рівновагу можуть призвести до поновлення воєнних дій"¹¹.

Володимир Воронін відмовився від російського плану врегулювання придністровського конфлікту, безумовно, під впливом Заходу та за наявності внутрішнього тиску правих сил. Всі основні політичні сили Молдови вважають, що "суб'єктивність Республіки Молдова у міжнародних справах близька до нуля"¹². Але у такий спосіб Молдова наразилася на іншу небезпеку для своєї територіальної цілісності та, навіть, державності, а саме – розчленування держави. Бухарест неодноразово говорив про приєднання Молдови до Румунії. Такої ж думки дотримуються праві партії Молдови. "Врегулювання придністровського конфлікту повинно відбуватися з урахуванням сьогоденних геополітичних реалій, включаючи і нову роль Румунії як в якості члена НАТО, так і в якості майбутнього члена ЄС", – заявив в січні 2004 року міністр іноземних справ Румунії Мірча Джоане. Звичайно, враховуючи "нову роль Румунії" при проведенні, наприклад, референдуму щодо територіальної приналежності Молдови, на правому березі Дністра виявиться значно більше прихильників стати громадянами ЄС, ніж просто Румунії. Але, наявність Придністров'я в складі Молдови може ускладнити даний процес. Мотивуючись тим, що Молдова без Придністров'я це теж добре територіальне придбання для Румунії, голова сенату Мірча Іонеску-Кінтус після свого візиту до Кишинєва заявив: „У рамках розширення Євросоюзу на Схід його кордон має пройти “по Дністру, а не по Пруту”¹³. Це можна розцінювати як фактичний заклик до розділу Молдавської держави.

Така перспектива, схоже, знайшла розуміння і у Західній Європі та Сполучених Штатах Америки. Після відмови Вороніна підписати російський меморандум, з Брюсселя та Вашингтону стрімко пішли заохочення (в тому числі фінансові – через нові кредити, яких Молдова не отримувала вже три роки до того)¹⁴.

Наступальна політика Заходу, зокрема США, в Східній Європі – розширення НАТО спочатку на Польщу та Прибалтійські держави, далі – Румунію і Болгарію, а також інтерес до Молдови – показує тенденції втрати Росією своїх позицій не лише на території колишнього союзу, але й, безпосередньо, Радянського Союзу.

Розширення НАТО за рахунок прийняття Румунії та Болгарії робить ставку на південні регіони і сполучення Середземноморського регіону з Чорноморським через південну дугу. Розширення у такий спосіб політичної географії Середземномор'я знаходить особливу підтримку Франції, яка надає перевагу превалюванню середземноморського напрямку зовнішньої політики ЄС над східним, який, у свою чергу, підтримує, наприклад, Польща. Далі включаються у співробітництво Туреччина і країни Південного Кавказу в обхід європейських інтересів України.

Тому Україна брала і продовжує брати активну участь у пошуках порозуміння з придністровського питання на основі збереження єдності і державності Молдови. Ініціатива України, виголошена 10 червня 2005 року, що отримала назву „план Ющенко”, поживила переговорний процес, але теж не просунула сторони далі до вироблення взаємоприйняттого рішення.

Подальша ескалація придністровського конфлікту дає можливість укріпитися Росії в ПМР, а Румунії – в частині Молдови, що залишається підконтрольною Кишиневу. Розчленування Молдовської республіки може призвести лише до посилення Росії у Придністров'ї та подальшого розвитку Південного напрямку політики ЄС. Такий розвиток подій може спричинити виштовхуванню України на узбіччя європейської політики. Територіальна цілісність та єдність республіки Молдови становить державний інтерес України.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Феномен Придністровья – Тирасполь, 2000. – 288 с., Wróbel J. Nadniestrze.// Konflikty zbrojne na obszerze postradzickim. Stan obecny, perspektywy uregulowania. Konsekwencje. - S.15-19, Стратегічні інтереси України в країнах Чорноморського регіону та проблеми національної безпеки. - К., 2001. – 134 с; 2. Wróbel J. Nadniestrze.// Konflikty zbrojne na obszerze postradzickim. Stan obecny, perspektywy uregulowania. Konsekwencje. - S.15-19. – S.15; 3. Матвеев Р. ОБСЕ и приднестровское урегулирование // Материк. Информационно-аналитический портал постсоветского пространства. <http://www.materik.ru/index.php?section=analytics&bulid=102&bulsectionid=9500> 08.01.2006; 4. Кишенев отверг план Козака. Обзор прессы // Дни.ru <http://www.dni.ru/news/polit/2003/11/26/30260.html> 26.11.2003; 5. Начнется ли новый этап приднестровского урегулирования? Молдова за неделю. // ИА REGNUM <http://www.rambler.ru/db/news/msg.html?mid=4195193&s=2> 26.01.2004; 6. Wróbel J. Nadniestrze.// Konflikty zbrojne na obszerze postradzickim. Stan obecny, perspektywy uregulowania. Konsekwencje. - S.15-19. - S.15; 7. Послесловие к некоторым высказываниям польского президента А. Квасневского, сделанным во время его визита в Кишинев // <http://pmr-news.narod.ru/article/s2.htm> 07.03.2004; 8. Начнется ли новый этап приднестровского урегулирования? Молдова за неделю. // ИА REGNUM <http://www.rambler.ru/db/news/msg.html?mid=4195193&s=2> 26.01.2004; 9. Маргелов М. в "Независимой газете": ОБСЕ - отбойный молоток, угрожающий Европе // Polit.ru <http://www.rambler.ru/db/news/msg.html?mid=4171011&s=15> 19.01.2004; 10. Феномен Придністровья – Тирасполь, 2000. – 288 с. – С.171-177; 11. Голова комітету з безпеки і оборони Верховної Ради Придністров'я Володимир Бондар. Цитата за: Начнется ли новый этап приднестровского урегулирования? Молдова за неделю // ИА REGNUM <http://www.rambler.ru/db/news/msg.html?mid=4195193&s=2> 26.01.2004; 12. Молдова – 98. Политические реалии и парламентские выборы. – Кишинев, 1998. – 170 с. – С.7; 13. Стратегічні інтереси України в країнах Чорноморського регіону та проблеми національної безпеки // К., 2001. – 134 с. – С.88; 14. Спектакль для Маастрихта - ловушка для объединения // Российская газета <http://www.rambler.ru/db/news/msg.html?mid=4058264&s=15> 8.12.2003.